

е: (1) завершальний характер відносно попереднього досудового розслідування, що передбачає контроль і оцінку його результатів; (2) спрямованість на прийняття і процесуальне оформлення рішення про закінчення досудового розслідування в одній із встановлених ст. 283 КПК України форм; (3) виключна роль прокурора щодо прийняття тієї чи іншої форми закінчення досудового розслідування (окрім закриття слідчим кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру); (4) можливість заміни собою попередніх етапів досудового розслідування (стосовно закриття кримінального провадження, яке може мати місце в будь-який момент кримінального провадження після його початку); (5) диференціація порядку, строків і наслідків залежно від тієї чи іншої форми закінчення досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Х. : Апостіль, 2013. 440 с.
2. Журавель В. Проблеми періодизації досудового розслідування. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 2 (77). С. 136–144.
3. Лапкін А. В. Періодизація діяльності прокурора в досудовому розслідуванні. Судова та слідча практика в Україні. 2018. Вип. 6. С. 116–120.

Лук'янчиков Євген Дмитрович,
професор кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», доктор юридичних
наук, професор;

Лук'янчиков Борис Євгенович,
доцент кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», кандидат юридичних
наук, доцент

«ІННОВАЦІЙНІ» СПОСОБИ ОТРИМАННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розкриття кримінальних правопорушень, як інформаційно-пізнавальний процес, забезпечується діяльністю поліцейських, співробітників оперативних підрозділів, слідчих. Кожний із них діє в межах своєї компетенції, проте у будь-якому разі їх діяльність спрямована на відшукування та збереження слідів кримінального правопорушення, які є

джерелом інформації про обставини події і особу, що до цього причетна. Традиційно такі сліди поділяють на матеріальні та ідеальні або сліди пам'яті. Не вдаючись у дискусію щодо такого розподілу, це може бути предметом окремого дослідження, зупинимося на способах отримання вербальної інформації, оскільки останнім часом з'явився ряд публікацій, що ставлять під сумнів можливості їх отримання традиційним способом, а саме допитом.

19 січня 2018 року журналіст відділу «Світ» Юрій Михайлов опублікував інтерв'ю Асбйорна Раклева – суперінтенданта поліції округу Осло в Норвегії, з назвою «реальна альтернатива допиту». Останній протягом восьми років займався розслідуванням резонансних убивств, отримав ступінь магістра психології та захистив кандидатську дисертацію на факультеті права Університету Осло в 2009 році [1].

Після цього почали з'являтися публікації з наступними назвами: «Допит vs процесуальне інтерв'ю: що ефективніше для розслідування?», «Інтерв'ю замість допиту: як це працює», «Процесуальне інтерв'ю у кримінальних справах», «Реальная альтернатива допросу», «Сучасні моделі процесуального інтерв'ю», «Процесуальне інтерв'ю як спосіб гуманізації кримінального процесу України», «Процесуальне інтерв'ю в Україні: перші підсумки», «Когнітивні підходи до тактики допиту: модель РЕАСЕ», «Зарубіжний досвід допиту підозрюваного на прикладі європейських країн».

На жаль, у аналізованих нами публікаціях не зустрічається визначення «процесуальне інтерв'ю», не розкривається його сутності та не наводяться прийоми, які рекомендуються до застосування під час його проведення. Дивно але науковці чомусь вважають, що використання терміну допит тісно пов'язане з обвинувальним підходом, а також примусовою і насильницькою конотацією. Зважаючи на це, зазначають автори, на початку 90-х років минулого століття дослідницька група Міністерства внутрішніх справ Великобританії на чолі із британським юристом Р. Буллом (R. Bull) обґрунтували модель інтерв'ювання Р.Е.А.С.Е., тактика якої спирається на здобутки когнітивної психології [2, с. 153].

Далі автори зазначають, що ця абревіатура означає п'ять етапів допиту, а не процесуального інтерв'ю. Сутність цих етапів не відрізняється від традиційних етапів допиту, що розроблені вітчизняними науковцями. Можливо це пояснюється тим, що науковці Великобританії почали досліджувати це питання тільки на початку 90-х років минулого століття.

Питання, що пов'язані з формуванням інституту допиту перебувають під постійною увагою науковців, свідченням чому є робота І. М. Якімова 1930 року з назвою «Допит». Тактиці допиту свідків присвячена кандидатська дисертація провідного криміналіста України та і усього колишнього СРСР В. О. Коновалової, яка створила цілу наукову школу криміналістів що продовжували розробляти наукові рекомендації з тактики проведення допиту осіб різних за: процесуальним статусом, статтю, віком, станом здоров'я тощо. В

жодній із наявних рекомендацій не зустрічається згадки про можливість застосування примусу чи тиску на допитуваного для отримання зізнання.

Слід звернути увагу, що такий підхід до допиту спостерігається достатньо тривалий час. Так, в одному із перших підручників з кримінального процесу наголошувалося – ми повинні відмовитися від застосування в судовій роботі не лише насилля та погроз, але і оман, хитрощів для добування доказів. Слідчий не повинен домагатися зізнання обвинуваченого ні обіцянками, ні хитрощами, ні погрозами чи подібними заходами вимагання. Незаконними, а відповідно недопустимими, діями слідчого автор вважає примушування давати показання шляхом погроз та насилля, а також надмірне тримання під вартою (як засіб домогтися показань), застосування оманливих пасток, затягування справи [3, с. 122–123, 169, 235–236]. Значна увага висвітленню тактичних прийомів допиту приділена і в підручнику з криміналістики [4, с. 166–189].

Формуючи поняття допиту М. М. Марков, як і деякі інші науковці зазначає, що ним є – процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини по справі [5, с. 183]. Слід звернути увагу, що вітчизняна наука кримінального процесу та криміналістики з широкого кола процесуальних дій виділяє слідчі дії, що спрямовані на відшукання джерел інформації та формування судових доказів, до яких відноситься допит.

Оскільки у визначенні допиту наголошується, що ним є інформаційно-психологічний процес спілкування осіб не слід забувати внесок науковців Національної академії внутрішніх справ у розроблення спочатку криміналістичної теорії спілкування [6], а потім способів і прийомів отримання вербальної інформації [7], що знайшло відображення в захищених докторських дисертаціях та монографіях.

На нашу думку, інститут допиту у кримінальному провадженні розроблено на належному рівні, що не виключає можливості його дослідження та розроблення нових тактичних прийомів, які будуть відповідати нормам закону, забезпечувати права та інтереси допитуваних. Разом з тим, недоцільною є постановка запитання про заміну допиту «процесуальним інтерв'ю», у тому плані як його розглядають науковці. Під процесуальним інтерв'ю, чомусь розглядають будь-яке спілкування працівника поліції з особою з метою отримання інформації. Допит є слідчою дією, яка може застосовуватися тільки після внесення відомостей до ЄРДР, слідчим (дознавачем) який здійснює це провадження. Навряд чи можна порівнювати допит з звичайним спілкуванням поліцейського з громадянами або спілкування співробітника оперативного підрозділу під час проведення розвідувального опитування. Порядок проведення цих дій врегульовано спеціальними законами (Про Національну

поліцію (ст. 7, 18, 33), про ОРД (ст. 8)), які спрямовані на забезпечення прав та інтересів особи.

На завершення слід зазначити, що допит за своєю формою і змістом, як психологічний інформаційно-пізнавальний процес, має чимало загальних рис з інтерв'ю, проте в рамках кримінального судочинства жодним чином не може бути ані його заміником, ані спорідненою процесуальною дією, оскільки інтерв'ю має принципово іншу соціальну природу, завдання та сферу застосування [8, с. 415–448].

Список використаних джерел

1. Реальная альтернатива допросу. https://lb.ua/world/2018/01/19/387543_realnaya_alternativa_doprosu.html.
2. Кубарев І. В., Барган С. С. Когнітивні підходи до тактики допиту: модель РЕАСЕ. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 153–156.
3. Чельцов-Бебутов М. А. Советский уголовный процесс. Вып. 2. Харьков: Юр. издат. Наркомюста Украины, 1929. 338 с.
4. Винберг А. И., Шавер Б. М. Криминалистика. М.: Госиздат «Юрид. лит.», 1949. 272 с.
5. Марков М. М. Зарубіжний досвід допиту підозрюваного на прикладі європейських країн. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 183–185.
6. Лукашевич В. Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования: монография. К.: Изд-во УАВД, 1993. 194 с.
7. Удалова Л. Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України : монографія. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2006. 324 с.
8. Добренков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования. М.: ИНФА-М. 2009. 537 с.

Мотлях Олександр Іванович,

завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

СПЕЦИФІКА УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА Й ЕКСПЕРТА В ПРОВЕДЕННІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА

Проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, у будь-якій сфері діяльності, покладається на спеціаліста-поліграфолога. Це особа, яка здобула вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста чи магістра, додатково пройшла